

Spis treści

Słowo wstępne	17
1. Pojęcie etykiety dyplomatycznej, protokołu, ceremoniałów oraz savoir-vivre'u	23
1.1. Uwagi ogólne	23
1.2. Etykieta dyplomatyczna	25
1.2.1. Historyczne korzenie	25
1.2.2. Pojęcie i reguły etykiety dyplomatycznej	28
1.3. Protokół dyplomatyczny	33
1.3.1. Narodziny współczesnego protokołu dyplomatycznego	33
1.3.2. Określenie protokołu dyplomatycznego i jego reguł	38
1.3.3. Protokół Dyplomatyczny jako jednostka organizacyjna MSZ	41
1.4. Ceremonie i ceremoniały	42
1.4.1. Pojęcie i historyczne korzenie ceremonii i ceremoniału	42
1.4.2. Współczesne ceremoniały	45
1.4.3. Ceremoniał dyplomatyczny, m.in. składania listów uwierzytelniających przez nowo akredytowanego ambasadora w Polsce	46
1.4.4. Ceremoniał wojskowy i ceremoniał morski	49
1.5. Savoir-vivre – pojęcie i znaczenie	53
2. Podstawowe zasady etykiety i protokołu dyplomatycznego	57
2.1. Uwagi ogólne	57
2.2. Zasada suwerennej równości państw w aspekcie etykiety i protokołu dyplomatycznego oraz prawa do wzajemnego szacunku	57
2.3. Zasada reprezentacji	61
2.4. Zasada kurtuazji i taktu	65
2.5. Zasada prawej strony	69
2.6. Zasada elegancji i estetyki	71
2.7. Zasada skromności, cierpliwości i powściągliwości	74
2.8. Zasada punktualności i terminowości	76
2.9. Zasada dokładności i przezorności	79

2.10. Zasada elastyczności	82
2.11. Zasada dyskrecji, czyli cnota milczenia	85
2.12. Zasada wiarygodności	86
2.13. Zasada wzajemności i niedyskryminacji	88
2.14. Zasada dyplomatycznego stylu	89
2.15. Zasada precedencji dyplomatycznej i państwowej	91
2.15.1. Precedencja dyplomatyczna	91
2.15.2. Precedencja w polskiej służbie dyplomatycznej i konsularnej	94
2.15.3. Precedencja w organizacjach i na konferencjach międzynarodowych	96
2.15.4. Precedencja państwowa	98
2.15.5. Kwestia precedencji państwowej w Polsce	101
2.16. Reguła alternatu	102
3. Ważniejsze aspekty etykiety dyplomatycznej w kontaktach z przedstawicielami obcych państw	104
3.1. Uwagi ogólne	104
3.2. Różnice kultur i obyczajów	104
3.3. Sztuka robienia „dobrego wrażenia”, komunikacja niewerbalna	109
3.4. Etykieta konwersacyjna	112
3.5. Różnorakie niedyplomatyczne gesty i zachowania	116
3.6. Witanie się, przedstawianie innych osób i siebie samego, pożegnanie ...	118
3.7. Nawiązywanie znajomości, kontaktów, przechodzenie na „ty”	122
3.8. Tytuły i tytułowanie	123
3.9. Kwestia tzw. języka dyplomatycznego	126
3.10. Galanteria wobec pań	127
3.11. Kwiaty w etykiecie dyplomatycznej	130
3.12. Tytoń w etykiecie dyplomatycznej	132
3.13. Alkohol w etykiecie dyplomatycznej	135
3.14. Etykieta prezentowa	136
3.14.1. Uwagi ogólne	136
3.14.2. Etykieta wręczania i przyjmowania podarunków	138
3.14.3. Regulacje prawne, praktyka międzynarodowa, w tym polska	139
3.15. Dyplomatyczna etykieta telefoniczna	142
3.16. Netykieta dyplomatyczna	143
3.17. Sytuacja etykietalno-protokółarna i prawna współmałżonka szefa misji dyplomatycznej i członków rodziny dyplomaty oraz osób niebędących w formalnych związkach małżeńskich	144
4. Wizyty oficjalne i inne przedstawicieli państw, zwłaszcza głowy państwa oraz dyplomatów i okrętów wojennych	149
4.1. Znaczenie i aspekty etykietalno-protokółarne wizyt przedstawicieli obcych państw	149

4.2. Rodzaje wizyt najwyższego i wysokiego szczebla	153
4.2.1. Wizyta państwowa	154
4.2.2. Wizyta oficjalna	155
4.3. Poszczególne elementy etykietalne i protokółarne wizyt państwowych i oficjalnych	156
4.3.1. Zaproszenia	156
4.3.2. Szczebel, skład delegacji, udział współmałżonka, termin i czas trwania wizyty	157
4.3.3. Grupa przygotowawcza i osoby, w tym dziennikarze i biznesmeni, towarzyszące delegacji	158
4.3.4. Honorowe misje specjalne	159
4.3.5. Szczegółowy program wizyt państwowych i oficjalnych	160
4.3.6. Szczególne środki bezpieczeństwa	164
4.3.7. Niektóre elementy etykietalno-protokółarne i organizacyjne	165
4.3.8. Powitanie i pożegnanie obcej delegacji	167
4.4. Wizyty robocze	168
4.5. Wizyty nieoficjalne i pobyty prywatne	169
4.6. Wizyta (pobyt) incognito	170
4.7. Spotkania nieformalne, czyli „dyplomacja kurortowa”, „dyplomacja weekendowa”, „dyplomacja bez krawatów” itp.	171
4.8. Przejazdy tranzytowe	173
4.9. Rewizyty głów państw i innych osobistości wysokiego szczebla	173
4.10. Wizyty przedstawicieli władz państwowych, wojskowych i innych delegacji krajowych i zagranicznych w miejscu stacjonowania Polskich Kontyngentów Wojskowych (PKW)	175
4.11. Wizyty dyplomatów	175
4.11.1. Wizyty składane przez nowo mianowanego ambasadora przedstawicielom władz państwa przyjmującego	175
4.11.2. Wizyty składane szefom przedstawicielstw dyplomatycznych w państwie urzędowania	176
4.11.3. Wizyty składane przez małżonkę nowo mianowanego ambasadora	178
4.11.4. Wizyty członków personelu dyplomatycznego	178
4.11.5. Wizyty pożegnalne ambasadora i członków personelu dyplomatycznego	179
4.11.6. Zasady etykietalno-protokółarne, jakie powinny być przestrzegane przez dyplomatów przy składaniu wizyt (rewizyt) kurtuazyjnych	180
4.12. Wizyty okrętów wojennych	182
4.12.1. Uwagi ogólne	182
4.12.2. Wizyty oficjalne	183
4.12.3. Wizyty nieoficjalne	184

4.12.4. Wizyty robocze	184
4.12.5. Wizyty w okolicznościach nadzwyczajnych	185
4.12.6. Wizyty zagraniczne polskich okrętów wojennych i rewizyty	185
5. Przyjęcia dyplomatyczne oraz ich aspekty etykietalno-protokółarne i organizacyjne	188
5.1. Znaczenie i rodzaje przyjęć dyplomatycznych	188
5.2. Niektóre ogólne reguły odnoszące się do przyjęć dyplomatycznych.....	190
Przyjęcia „na siedząco” („zasiadane”)	191
5.3. Obiad	191
5.3.1. Dobór gości	192
5.3.2. Rozsyłanie zaproszeń	193
5.3.3. Menu na przyjęcie „na siedząco”, jego sporządzanie, dobór dań i kolejność ich spożywania	195
5.3.4. Karta dań (menu)	200
5.3.5. Stoły	200
5.3.6. Najważniejsze elementy zastawy	209
5.3.7. Rola gospodarzy w przygotowaniu oficjalnego przyjęcia „na siedząco”	214
5.3.8. Tłumacze	214
5.3.9. Aperitif	215
5.3.10. Przejście do stołu i rozpoczęcie obiadu	215
5.3.11. Podawanie do stołu	216
5.3.12. Etykieta przy stole	217
5.3.13. Konwersacja przy stole	219
5.3.14. Szczegółowe reguły etykiety dotyczące kultury jedzenia i picia	220
5.3.15. Sposób spożywania poszczególnych dań serwowanych na zasiadanych przyjęciach dyplomatycznych	223
5.3.16. Wybór właściwego wina i sposób jego podawania	231
5.3.17. Szampan i „szampany” – wina musujące	235
5.3.18. Toast	237
5.3.19. Wysokoprocentowe napoje alkoholowe oraz bezalkoholowe napoje chłodzące, podawane na przyjęciach dyplomatycznych	239
5.3.20. Etykieta picia wina i innych alkoholi	243
5.3.21. Zakończenie spożywania obiadu, powstanie od stołu, przejście do salonu na „kawę”	244
5.3.22. Pożegnanie i podziękowanie za przyjęcie	245
5.4. Śniadanie (<i>lunch</i>)	246
5.5. Obiad lub lunch bufetowy	247
5.6. Obiadokonferencja	248
5.7. „Herbatki” lub „kawę”	248

Przyjęcia „na stojąco”	250
5.8. Uwagi ogólne	250
5.8.1. Zaproszenia	250
5.8.2. Menu	251
5.8.3. Niektóre aspekty etykietałne	251
5.8.4. Powitanie i pożegnanie gości oraz rola gospodarzy i członków misji dyplomatycznej	252
5.9. Przyjęcie (recepcja)	253
5.10. Przyjęcia bufetowe „na stojąco”	255
5.11. Uroczysty obiad na cześć najwyższych przedstawicieli obcego państwa połączony z przyjęciem „na stojąco”	256
5.12. Koktajl	256
5.13. Lampka wina	257
5.14. Aperitif	257
5.15. <i>Garden party</i> (przyjęcie w ogrodzie)	258
5.16. <i>Grill party</i> , „dyplomacja bez krawatów”	258
5.17. Przyjęcia we własnym gronie	259
5.18. Przyjęcia i imprezy organizowane przez szefów przedstawicielstw dyplomatycznych z okazji świąt narodowych i świąt rocznicowych	259
6. Etykieta ubraniowa w dyplomacji	263
6.1. Uwagi ogólne i praktyczne wskazówki	263
6.2. Zasady dotyczące ubioru i wizerunku zewnętrznego zalecane w polskiej służbie zagranicznej	272
Stroje panów w dyplomacji	274
6.3. Kod ubiorów i ich podział	274
6.4. Uroczyste stroje oficjalne panów	275
6.5. Uroczyste stroje dzienne panów	275
6.5.1. Żakiet	275
6.5.2. Frak z czarną kamizelką	277
6.5.3. Strój wyjściowy	277
6.5.4. Mundur dyplomatyczny	279
6.5.5. Strój narodowy	279
6.5.6. Mundury wojskowe	279
6.6. Uroczyste stroje wieczorowe panów	280
6.6.1. Frak z białą kamizelką	280
6.6.2. Smoking	282
6.6.3. Garnitur wieczorowy	284
6.6.4. Strój narodowy, mundur wojskowy	285
6.6.5. Wierzchnie okrycia	285
6.7. Ubiory nieformalne, oznaczone kodem <i>casual</i>	286
6.7.1. Strój biurowy	287
6.7.2. Strój sportowy (weekendowy)	289

6.7.3. Ubranie spacerowe	289
6.7.4. Dyplomacja „bez krawatów”, „dyplomacja wakacyjna”, „dyplomacja kurortowa” itp.	290
6.8. Dodatki do ubiorów męskich	291
Stroje pań w dyplomacji	297
6.9. Oficjalne stroje pań	297
6.9.1. Suknia wizytowa	299
6.9.2. Suknia koktajlowa	300
6.10. Uroczyste stroje oficjalne pań	301
6.10.1. Suknia długa wieczorowa	301
6.10.2. Suknia balowa (galowa)	302
6.10.3. Kostium na wieczorowe odświętne okazje	303
6.11. Wierzchnie okrycia pań	304
6.12. Dodatki	304
6.13. Nieformalne stroje pań	306
6.13.1. Stroje pań w czasie pełnienia przez nie funkcji urzędowych	306
6.13.2. Żakiet (kostium, garsonka)	308
6.13.3. Stroje pań w dyplomacji noszone na co dzień	311
6.13.4. Stroje pań podczas wystąpień przed kamerami	313
7. Aspekty etykietalno-protokółarne związane z rokowaniami dwustronnymi i dyplomacją wielostronną	314
7.1. Uwagi wstępne	314
7.2. Aspekty etykietalno-protokółarne rokowań dwustronnych	315
7.3. Aspekty etykietalno-protokółarne konferencji międzynarodowych	319
7.4. Status i aspekty etykietalno-protokółarne stałych przedstawicielstw przy najważniejszych organizacjach międzynarodowych	322
7.5. Misje specjalne	324
7.6. Reguły etykiety obowiązujące przy redagowaniu i podpisywaniu umów międzynarodowych oraz wymianie dokumentów ratyfikacyjnych	327
7.7. Aspekty etykietalno-ceremonialne w działalności korpusu dyplomatycznego, także przy organizacjach międzynarodowych, w tym przy Unii Europejskiej	329
7.7.1. Korpus dyplomatyczny przy Unii Europejskiej i tryb akredytacji	332
8. Etykieta flagowa	335
8.1. Symbole państwa	335
8.2. Flaga państwowa (polskie przepisy i praktyka)	337
8.3. Proporczyki (chorągiewki) samochodowe	339
8.4. Flaga stolikowa	340
8.5. Etykieta flagowa w Polsce	341
8.5.1. Ekspozowanie flagi państwowej	341

8.5.2. Uroczystości, rocznice i święta państwowe	342
8.5.3. Podnoszenie flagi na okres żałoby narodowej	343
8.5.4. Wskazówki dotyczące postępowania z flagą państwową	344
8.6. Zasady precedencji flagowej	344
8.6.1. Zasady eksponowania flag w stosunkach dwustronnych i wielostronnych	345
8.6.2. Eksponowanie flagi na konferencjach i siedzibach organizacji międzynarodowych	346
8.7. Inne ważne aspekty etykiety flagowej	346
8.7.1. Czas wciągania i opuszczania flagi na maszt i towarzyszący im ceremoniał	346
8.7.2. Podnoszenie flagi na budynkach najwyższych władz państwowych	347
8.7.3. Oddawanie honorów i szacunku fladze	347
8.7.4. Inne wymogi odnoszące się do flag	348
8.8. Godło państwa i hymn państwa (polskie przepisy i praktyka)	349
8.9. Flaga i godło państwa w praktyce przedstawicielstw dyplomatycznych i urzędów konsularnych za granicą	351
8.10. Polskie przedstawicielstwa dyplomatyczne i urzędy konsularne	352
8.11. Flagi narodowe w organizacjach międzynarodowych i misjach specjalnych	354
8.12. Flaga Unii Europejskiej. Stosowanie symboli UE	355
8.12.1. Podnoszenie flagi narodowej przez misje dyplomatyczne akredytowane przy Unii Europejskiej	357
9. Etykieta orderowa	359
9.1. Uwagi wstępne	359
9.2. Praktyka polska	360
9.3. Ordery	362
9.3.1. Order Orła Białego	362
9.3.2. Order Wojenny Virtuti Militari	363
9.3.3. Order Odrodzenia Polski, określany też tradycyjnie jako „Polonia Restituta”	365
9.3.4. Order Krzyża Wojskowego	365
9.3.5. Order Krzyża Niepodległości	366
9.3.6. Order Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej	367
9.4. Kapituły orderów	368
9.5. Precedencja polskich orderów	369
9.6. Odznaczenia	369
9.7. Precedencja polskich odznaczeń	371
9.8. Sposób i okoliczności noszenia odznak, orderów i odznaczeń	371
9.9. Sposób i okoliczności noszenia miniaturek, baretek, rozetek, wstążeczek i okuć	374

9.10.	Ordery i odznaczenia dla cudzoziemców i obywateli polskich stale mieszkających za granicą oraz przyjmowanie obcych orderów i odznaczeń przez obywateli polskich	378
9.11.	Noszenie orderów i odznaczeń przez dyplomatów na uroczystościach i przyjęciach za granicą	379
10.	Etykieta żałobna	381
10.1.	Żałoba narodowa	381
10.2.	Etykieta żałobna w przypadku pogrzebu na koszt państwa	384
10.3.	Powiadomienie obcych przedstawicielstw dyplomatycznych akredytowanych w państwie zmarłej osobistości i własnych przedstawicielstw działających za granicą	384
10.4.	Żałoba narodowa ogłaszana przez państwo obce	385
10.5.	Składanie kondolencji w obcych przedstawicielstwach dyplomatycznych i urzędach konsularnych oraz wpisywanie się do księgi kondolencyjnej	387
10.6.	Ceremoniał pogrzebu państwowego z udziałem przedstawicieli władz obcych państw i korpusu dyplomatycznego	389
10.7.	Umieszczanie flagi państwowej w czasie uroczystości pogrzebowych. Okrywanie flagą narodową trumny ze zwłokami, umieszczanie odznak orderów i odznaczeń na poduszkach żałobnych	391
10.7.1.	Okrywanie trumny flagą	391
10.7.2.	Odnaczenie pośmiertne. Umieszczanie odznak orderów i odznaczeń na poduszkach żałobnych	391
10.8.	Wieniec, wiązanki kwiatów i szarfy	392
10.9.	Stroje żałobne	393
10.10.	Śmierć ambasadora lub członka personelu dyplomatycznego w czasie jego urzędowania w państwie przyjmującym	394
10.10.1.	Ceremoniał pogrzebowy	395
10.10.2.	Wpisywanie się do księgi kondolencyjnej	397
10.10.3.	Telegramy kondolencyjne, nekrologi, noty żałobne i pisma kondolencyjne	397
11.	Etykieta w zakresie posługiwania się różnymi drukami grzecznościowymi w obrocie dyplomatycznym	399
11.1.	Uwagi ogólne	399
11.2.	Karty wizytowe, ich znaczenie w etykiecie dyplomatycznej, rodzaje i oznakowanie	400
11.3.	Posługiwanie się kartami wizytowymi	405
11.4.	Karta wizytowa jako forma zwężonej korespondencji	407
11.5.	Karty zaproszeniowe („zaproszenia”)	408
11.6.	Format, kolor, język i inne elementy zaproszenia	408
11.7.	Zaproszenia na przyjęcia „na siedząco”	410
11.8.	Zaproszenia na przyjęcia „na stojąco”	412

11.9. Karty grzecznościowe	416
11.10. Karty okolicznościowe z życzeniami	417
11.11. Menu	418
11.12. Kartoniki stołowe	419
12. Etykieta w korespondencji dyplomatycznej oraz styl, formy i rodzaje tej korespondencji.....	421
12.1. Pojęcie korespondencji dyplomatycznej oraz jej podmioty i przedmiot	421
12.2. Formy i rodzaje korespondencji dyplomatycznej	423
12.3. Etykieta i styl korespondencji dyplomatycznej	424
12.4. Tytułowanie	426
12.5. Tytułowanie najwyższych hierarchów Kościoła katolickiego i niektórych innych wyznań	434
12.5.1. Papież	434
12.5.2. Kardynał	434
12.5.3. Arcybiskup (biskup)	435
12.5.4. Nuncjusz Apostolski	435
12.5.5. Patriarcha (prawosławny)	436
12.5.6. Metropolita (prawosławny)	436
12.5.7. Patriarcha ekumeniczny Konstantynopola (prawosławny) ...	437
12.5.8. Arcybiskup i biskup wyznań protestanckich	437
12.5.9. Hierarchowie innych wyznań	437
12.6. Podpisywanie pism dyplomatycznych i kwestia adresu	438
12.7. Reguła alternatu w korespondencji dyplomatycznej	439
12.8. Języki obce w korespondencji dyplomatycznej	439
12.9. Reguły dotyczące formy sporządzania not i pism dyplomatycznych oraz postępowania z nimi	440
12.9.1. Podpisywanie i wysyłanie not (pism) dyplomatycznych	442
12.9.2. Sposoby przesyłania (doręczania) pism i not dyplomatycznych	443
12.10. Postępowanie z otrzymanymi pismami i notami dyplomatycznymi.....	444
12.10.1. Przyjęcie noty dyplomatycznej	444
12.10.2. Zwrot noty dyplomatycznej	444
12.10.3. Nieprzyjęcie noty dyplomatycznej	444
12.10.4. Odrzucenie noty dyplomatycznej	445
12.10.5. Całkowite zignorowanie pisma	445
12.11. Rodzaje (formy) pism i not dyplomatycznych	445
12.11.1. Pisma kancelaryjne i gabinetowe – uwagi ogólne	445
12.11.2. Pisma kancelaryjne (ceremonialne) i gabinetowe	446
12.11.3. Listy uwierzytelniające	447
12.11.4. Listy odwołujące	450
12.11.5. Listy zwalniające	450

12.11.6. Listy wprowadzające	452
12.11.7. Listy komisyjne	452
12.11.8. <i>Exequatur</i>	452
12.11.9. Oficjalna, bieżąca korespondencja głowy państwa	456
12.11.10. Pisma (listy) odręczne głowy państwa	456
12.11.11. Orędzia	457
12.12. Noty i inne pisma dyplomatyczne	457
12.12.1. Sporządzanie noty dyplomatycznej	458
12.12.2. Nota osobista, podpisana	460
12.12.3. Pisma (listy) osobiste, „odręczne”	464
12.12.4. Nota werbalna (słowna)	464
12.12.5. Nota okólna	468
12.12.6. Memorandum	471
12.12.7. List intencyjny	471
12.12.8. <i>Aide-mémoire</i>	472
12.12.9. <i>Pro memoria</i>	472
12.12.10. Nota zbiorowa	473
12.12.11. Noty identyczne	473
12.12.12. Nota <i>ad referendum</i>	474
12.12.13. Nota protestacyjna	474
12.12.14. Nota żałobna i nota kondolencyjna	475
12.13. Specyficzne formy przekazu stanowiska państw	479
12.14. Pisma dyplomatyczne w formie półoficjalnej i prywatnej	480
12.15. <i>Non-paper, Position paper, Explanatory note, Concept paper,</i> <i>Speaking note</i> itp.....	486
12.16. Telegramy (depesze) dyplomatyczne	486
12.17. Korespondencja dyplomatyczna organizacji międzynarodowych	488
12.17.1. Korespondencja dyplomatyczna Unii Europejskiej	489
12.18. Netykieta dyplomatyczna, czyli etykieta stosowana w korespondencji wysyłanej drogą elektroniczną	489
Wybrana literatura	491